

Tampereen ammattikorkeakoulu
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Haapanen Mauno
Hakosalo Jenni
Kähkönen Katja
Vääränen Mikko

Kehittämishanke

**Aloittavien opiskelijoiden ryhmäytymisen tukeminen toisen asteen
koulutuksessa**

Työn ohjaaja TtT Marjatta Myllylä
Tampere 9/2010

Tampereen ammattikorkeakoulu
Ammatillinen opettajakorkeakoulu
Opettajankoulutuksen kehittämishanke

Haapanen, Mauno; Hakosalo, Jenni; Kähkönen, Katja; Vääränen, Mikko
Aloittavien opiskelijoiden ryhmäytymisen tukeminen toisen asteen koulutuksessa
27 sivua + 6 liitesivua
Syyskuu 2010
Työn ohjaaja TtT Marjatta Myllylä

Tiivistelmä

Kehittämishankkeemme tavoitteena oli koota tietoa aloittavan vuosikurssin opiskelijoiden ryhmäytymisen tukemisesta toisen asteen koulutuksen parissa työskenteleville opettajille. Kehittämishankkeeseemme yhtenä osana oli toisen asteen opiskelijoille suunnattu kysely, jonka avulla selvitimme ryhmäytymiskokemuksia opiskelijanäkökulmasta katsottuna. Ryhmäytymiseen vaikuttaminen ja sen ohjaaminen olivat kehittämishankkeen keskiössä. Aluksi käsitelimme ryhmäytymistä prosessina, - mitä yksilölle tapahtuu ja kuinka ryhmät muodostuvat spontaanisti tai ohjattuna. Tarkastelimme ryhmän muodostumista ja siihen sitoutumista yksilön sekä ryhmän näkökulmasta. Tarkastelussa oli myös opettajan (ryhmänohjaajan) toiminta ryhmäytymisprosessissa.

Ihminen sosiaalisena elollisena olentona kuuluu luonnostaan moniin erilaisiin ryhmiin. Ryhmän toiminnan kannalta on mielekästä luoda vahvan koheesion omaava ryhmä. Tähän on mahdollista vaikuttaa ohjatun ryhmäytymisen keinoin. Tällaisessa ryhmässä yksilöt ovat sitoutuneet voimakkaasti sekä ryhmään ja ryhmän muihin yksilöihin, ja ryhmässä vallitsee positiivinen ilmapiiri. Opettajan näkökulmasta koheesion merkitys on suuri, sillä vahvan koheesion omaavassa ryhmässä toiminta on tehokasta ja palkitsevaa.

Ryhmäytymisen tukeminen on sekä ennaltaehkäisevän toiminnan, että varhaisen puuttumisen muoto. Tavoitteellisen ryhmäytymisen tavoitteena on ennaltaehkäistä mm. alisuoriutumista, edistää vapaan ja rohkaisevan luokkailmapiirin syntyä, sekä aikaansaada yksilöä tukeva vertaisryhmä. Turvallinen toimintaympäristö on perusedellytys oppimiselle. Toimivassa, sopivan kiinteässä ja turvallisessa ryhmässä oppiminen, opettaminen ja kasvaminen ovat mahdollisia kunnioittavassa ja arvostavassa ilmapiirissä.

Kehittämishankkeemme antaa ohjaajille ryhmäytymisen tukemiseen tarvittavia työkaluja koulutyön ensimmäisille päiville, sekä innostaa lukijaa panostamaan hyvän oppimisympäristön luomiseen. Onnistuneen ryhmäytymisen edut heijastuvat yksilön opiskelumenestykseen sekä opiskeluelämänhallintaan. Kehittämishankkeemme paljastaa hyvän ryhmäytymisen voittajiksi kaikki opiskelu ympäristön osapuolet, joten ryhmäytymisen ohjaamiseen kannattaa opiskelunohjaajien panostaa.

Asiasanat: ryhmä, ryhmäytyminen

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	4
2 Ryhmytymiseen liittyviä käsitteitä.....	5
2.1 Pienryhmä, ryhmä	5
2.2 Ryhmytyminen.....	5
2.3 Ryhmytymisen tukeminen toisen asteen opetuksessa.....	6
3 Ryhmytyminen prosessina.....	7
3.2 Ryhmän toiminta ja ryhmän sisäiset prosessit.....	8
3.3 Yksilön toiminta ryhmässä ja yksilön sisäiset prosessit.....	11
4 Ryhmytymisen merkitys.....	13
4.1 Ryhmytymisen merkitys opintojaan aloittaville.....	13
4.2 Ryhmytymisen tukeminen ennaltaehkäisevän toiminnan ja varhaisen puuttumisen muotona.....	14
4.3 Ryhmytymisen tukeminen turvallisen ja toimivan oppimisympäristön luomiseksi	14
5 Tutkimustehtävä ryhmytymisen tukemisen tavoitteista.....	17
5.1 Tutkimustehtävä ja aineistonkeruu.....	17
5.1.1 Kyselytutkimus: Tavoitteet opiskelijoiden näkökulmasta.....	17
5.1.2 Kyselyn tulokset.....	17
5.2 Haastattelututkimus: Tavoitteet opettajien/ryhmänohjaajien näkökulmasta....	18
5.3 Kyselyt ja haastattelut: Tavoitteiden yhteenveto.....	20
6 Ryhmytymisen tukemisen käytännön sovellus.....	22
6.1 Ryhmytyksen tukemisen keskeiset toimenpiteet ja asiasisällöt.....	22
6.2 Opettajan/ryhmänohjaajan toiminta.....	25
7 Yhteenveto.....	28

Lähteet

Sähköiset lähteet

Liitteet

Liite 1: Kysely opiskelijoille

Liite 2: Esimerkki ensimmäisen ja toisen ryhmytyspäivän ohjelmasta

1 Johdanto

Tämä aineisto on tarkoitettu nuorten ryhmänohjaajina toimiville toisen asteen opettajille. Rajasimme aiheen toisen asteen opiskelijoiden opintojen aloitusvaiheeseen, koska juuri opintonsa aloittaneiden onnistuneella ryhmäytymisen tukemisella luodaan pohja koko opiskeluajan kestäväälle ja toimivalle ryhmätyöskentelylle. Tarkoituksenamme on tarjota ryhmänohjaajille tietopaketti ryhmäytymisestä ja helposti toteutettavia työkaluja hyvän ryhmäytymisen toteuttamiseksi. Aineiston avulla nuoria voidaan innostaa ja aktivoida vaikuttamaan omaan, sekä lähiyhteisönsä hyvinvointiin. Onnistuneesti tapahtunut ryhmäytyminen edesauttaa opiskelijoille ja opettajille suotuisan työskentely-ympäristön muodostumista. Tavoitteellisen ryhmäytymisen keinoin voidaan myös ennaltaehkäistä ongelmia, joihin ratkaisujen etsiminen kuluttaa kaikkien ryhmässä työskentelevien resursseja.

Ryhmäytymisen tukeminen on sekä ennaltaehkäisevän toiminnan, että varhaisen puuttumisen muoto (Koskinen & Turkka). Hyvän ryhmäytymisen lisäksi muita ennaltaehkäisevän toiminnan muotoja ovat turvallisen oppimisympäristön luominen, tutustuminen opintoihin ja oppilaitokseen, realistisen käsityksen luominen opinnoista, teemapäivät, vertaisohjaus, monipuoliset opetusmenetelmät ja työelämäyhteistyö (Koskinen & Turkka). Tämän vuoksi kehittämishankkeen lopputuotteena syntyvässä ryhmäytymisen tukemisen avuksi laaditussa ohjeistuksessa painotetaan itse ryhmäytymistä tukevien toimenpiteiden lisäksi opintoihin ja oppilaitokseen tutustumista.

2 Ryhmäytymiseen liittyviä käsitteitä

2.1 Pienryhmä, ryhmä

Ryhmiä on monentyyppisiä – vähemmän kiinteistä ja suurista yhteiskunnallisista ryhmistä pieniin ja intiimeihin muodostelmiin esimerkiksi perhe. Työelämässä opetuksessa ja harrastustoiminnassa yleistä ryhmätyyppiä kutsutaan pienryhmäksi. Ryhmän toiminnan muutoksista puhutaan usein ryhmäprosessin käsitteen avulla.

Pienryhmän tunnusmerkkejä:

- siihen kuuluu 3- n.12 henkilöä
- jäsenet tunnistavat ryhmänsä jäsenet
- jäsenet kokevat kuuluvansa itse ryhmään
- jäsenillä on kaikilla vuorovaikutusta keskenään
- ryhmällä on yhteinen tehtävä tai tavoite (tavoite voi olla jonkin työtehtävän läpivienti tai vaikka jalkapallon pelaaminen kerran viikossa)

(Helkama, Myllyniemi & Liebkind 2001)

2.2 Ryhmäytyminen

Mikko Aalto kuvaa ryhmäytymistä kirjassaan Ryppäästä Ryhmäksi (Aalto 2000). Aallon (2000) mukaan ryhmäytyminen on toiminnallisiin tehtäviin perustuva prosessi, jonka avulla ryhmän turvallisuus kasvaa vaiheittain. Ryhmäytymisen tukeminen on prosessi, jossa ryhmän jäsenten välistä keskinäistä tuntemista, luottamusta, turvallisuutta ja viestintäkykyä tietoisesti kehitetään. Tarkoitus on käynnistää prosessi, jossa tuntemaan oppiminen, turvallisuuden kokeminen ja luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistavat ryhmässä avoimempaa omien ajatusten ja tunteiden ilmaisua. Turvallisessa ryhmässä voi olla oma itsensä. Turvallisuus tarkoittaa tietoisuutta hyväksytyksi tulemisesta. Turvallisuus on luottamusta, avoimuutta, tuen antamista ja sitoutumista ryhmään. (Aalto 2000).

Aku Kopakkala nostaa kirjassaan Porukka, jengi, tiimi (Kopakkala 2005) esille sen, miten kirjallisuudessa ryhmän tunnusmerkeiksi mainitaan ryhmän koko tarkoitus, rajat, säännöt, vuorovaikutus, työnjako, roolit ja johtajuus. Ryhmän jäsenille tarvitaan yhteinen tavoite, käsitys ketkä ryhmään kuuluvat ja hieman vuorovaikutusta toistensa kesken. Nämä kolme tekijää erottavat ryhmän yhteisöstä tai joukosta satunnaisia ihmisiä. Vuorovaikutuksessa syntyvät johtajuus ja roolit ryhmän sisälle.

2.3 Ryhmäytymisen tukeminen toisen asteen opetuksessa

Ryhmäytymisen tukemisen tärkeys toisen asteen opetuksessa on yleisesti tunnustettu mm. alkuvaiheen keskeyttämisten vähentämiseksi. Asian tärkeys on ymmärretty myös *Pirkanmaan ammattiopistossa* (Pirkanmaan suurin toisen asteen kouluttaja yli 3000 opiskelijapaikallaan), jossa lukuvuosityöskentely alkaa kaksipäiväisillä orientaatiopäivillä (Liite 2). Ryhmänohjaaja huolehtii ryhmäytymisen tukemisesta ja orientaatiopäivien jälkeen uuden opiskelijan tulisi tietää ja tuntea omat ryhmäläisensä ja mm.

- oppilaitoksen tilat ja palvelut (opintotoimisto, oppimisen tukipalvelut)
- lukuvuoden opiskelupäivät ja loma-ajat
- läsnäolon merkitys opintojen etenemisen kannalta
- poissaolokäytäntö
- järjestyssäännöt.

3 Ryhmäytyminen prosessina

3.1 Ryhmänmuodostus ja ryhmäprosessin vaiheet

Ihminen sosiaalisena elollisena olentona kuuluu luonnostaan moniin erilaisiin ryhmiin.

Ihmisen ensimmäinen ryhmä on perhe johon hän liittyy syntymän kautta ja kasvaessaan hän leikkii, opiskelee, harrastaa ja tekee töitä monissa muissakin ryhmässä vuorovaikutuksessa muihin. Ryhmään kuuluminen on tärkeä jo synnynnäinen perustarve ja siitä lähtien ryhmässä toimimisen ja viestimisen taitoja tarvitaan päivittäin. Uuden ryhmän muodostamista tai siihen liittymiseen joudumme elinaikanamme usein elämän eri tilanteissa. Opiskelun aloittaminen uuden ryhmän kanssa on klassinen tilanne jossa olemme itse ryhmäytymisprosessin osatoimijoista.

Ryhmänmuodostumisen kehitysvaiheista Tuckmanin jo 1965 tekemä malli on tutkielmamme perustassa. Tuckmanin mukaan ryhmän kehitys jakaantuu toisiaan seuraaviin muotoutumis-, kuohunta-, normienluomis- ja toteuttamisvaiheisiin.

Muotoutumisvaiheessa:

- ryhmän toiminnan alkaessa tunnetaan vielä ahdistuneisuutta ja ryhmä on voimakkaasti riippuvainen ohjaajastaan.

Kuohuntavaiheessa:

- ryhmän jäsenet testaavat ohjaajaa ja toisiaan. Mielipiteitä vaihdellaan, alaryhmiä ja ristiriitojakin muodostuu.

Normienluomisvaiheessa:

- kuohuntavaiheen ristiriidoista on selvitty ja ilmapiiri alkaa selkiytyä. Ryhmä alkaa luoda yhteisiä pelisääntöjä ja tavoitteita.

Toteuttamisvaiheessa:

- ryhmän jäsenet ovat oppineet tulemaan toimeen ja kykenevät yhdessä selviytymään ryhmän haasteista toisiaan tukien. Ryhmän roolit ovat joustavia yhteiseen tavoitteeseen liittyviä.

(Jauhiainen & Eskola 1994, 93.)

3.2 Ryhmän toiminta ja ryhmän sisäiset prosessit

Ryhmän toimintaan vaikuttaa keskeisesti koheesio. Koheesiolla tarkoitetaan ryhmän kiinteyttä, eli kaikkien ryhmän jäsenten yhteensä tuntemaa vetovoimaa ryhmää kohtaan, yhteenkuuluvuuden tunnetta (Laine, K. 2005, 190). Vahvan koheesio omaavassa ryhmässä, sen kaikki jäsenet ovat sitoutuneet voimakkaasti sekä ryhmään että muihin jäseniin. Ryhmässä vallitsee positiivinen ilmapiiri, ryhmän toiminta on tehokasta ja palkitsevaa. Tällöin yksilön energia ei kulu oman minän varjelemiseen ja itsensä puolustamiseen, vaan ryhmä tukee yksilön emotionaalista ja sosiaalista hyvinvointia. Myönteisen ilmapiirin vallitessa myös ongelmatilanteet sujuvat suuremmista ongelmista. Voimakkaan koheesio omaavassa ryhmässä ongelmatilanteissa pystytään puhumaan avoimesti ja rakentavasti sekä siedetään kritiikkiä. (Aho, S. & Laine, K. 1997, 203).

Yleensä ihmiset kuuluvat useisiin eri ryhmiin. Ryhmät voivat olla luonteeltaan avoimia tai sidottuja. Avoimilla ryhmillä tarkoitetaan ryhmiä, jotka perustuvat vapaaehtoisuuteen. Avoimessa ryhmässä koheesio tulee vahva tai kohtalainen, ryhmän jatkumisen kannalta (Aho, S. & Laine, K. 1997, 205).

Ilman koheesiota ryhmän toiminta voi pahimmassa tapauksessa lakata kokonaan. Sidotuissa ryhmissä, joista ei voi irtisanoutua, esimerkiksi koululuokissa ja työyhteisöissä, toiminnan on jatkuttava heikosta koheesiosta huolimatta.

Ryhmän koheesio voi johtua useista eri asioista. Kouluryhmistä puhuttaessa voidaan löytää kolme keskeistä asiaa, mikä vaikuttavat siihen, kuinka yksilö tuntee vetovoimaa ryhmää kohtaan. Tärkeimpänä positiivisen koheesio synnyssä vaikuttaa se, että oppilas pitää ryhmän muista jäsenistä. Tämä ilmenee mm. siten, että oppilaat hakeutuvat toistensa

seuraan vapaa-aikana, esim. välitunneilla. Toisena mainittakoon ryhmässä toimimisen mielekkyys. Oppilaan tulee olla kiinnostunut siitä, mitä ryhmässä tehdään. Teemojen ympärille keskittyneet harrastuspiirit ja kerhot vetävät oppilaita puoleensa. Tästä päästään helposti kolmanteen asiaan, ryhmän jäsenyys, nostaa oppilaan statusta. Oppilaat hakeutuvat esimerkiksi urheiluseuroihin niiden hyvän maineen perusteella, mikä samalla nostaa heidän omaa arvostustaan. (Aho, S. & Laine, K. 1997, 205).

Yhteisön toiminnan kannalta on merkittävää, että koko yhteisössä vallitsee voimakas koheesio. Helposti yhteisöihin muodostuu alaryhmiä, joissa on voimakas koheesio, mutta joiden toiminta ei ole koko yhteisön kannalta myönteistä. Koululuokkiin ja työyhteisöihin voi muodostua niin sanottuja sisäpiirejä, joka syrjii ryhmään kuulumattomia. Ulkopuoliseksi jää helposti jollain tavalla ryhmästä poikkeava henkilö. Esimerkiksi heikommin opinnoissa menestyvä oppilas, arka/ ujo tai jollakin tapaa kömpelö oppilas. Myös koulussa hyvin menestyvä ns. ”pinko” oppilas voi joutua syrjityksi (Aho, S. & Laine, K. 1997, 206). Syrjinnän taustalla voi olla nuoren omaan tai muiden käyttäytymiseen, tai molempiin liittyviä tekijöitä (Laine, K. 2005, 208). Tällaisten alaryhmien ennaltaehkäiseminen on ryhmän toiminnan kannalta erittäin tärkeä ja huomioonotettava asia. Alaryhmien toiminta voi päästä helposti valloilleen ja kääntyä koko luokkaa ja oppilaitosta vastaan. (Aho, S. & Laine, K. 1997, 206).

Sidotuissa ryhmissä, jotka eivät perustu vapaaehtoisuuteen, koheesio ei synny ilman ponnisteluja. Sidotussa ryhmässä heikko koheesio näkyy välinpitämättömyytenä ja epäempaattisuutena. Tämä on suorassa yhteydessä ryhmän tai yhteisön saavuttamiin tuloksiin. Tulosta ei synny tai se jää heikoksi. Heikon koheesio omaavassa ryhmässä poissaolojen määrä lisääntyy, ryhmän jäsenten keskinäiset välit kiristyvät ja ilmapiiri on lamaannuttava. Sidotussa ryhmässä heikko koheesio on sekä ryhmän että yksilön toiminnan ja tavoitteiden kannalta huono. Tämän vuoksi erityisesti sidottujen ryhmien koheesioon tulisi kiinnittää huomiota. (Aho, S. & Laine, K. 1997, 206).

Ryhmän toimintaan vaikuttavat useat eri tekijät, mitkä on hyvä oppia tunnistamaan. Toimivassakin ryhmässä törmätään konflikteihin, mikä saattaa hämmentää ryhmän jäseniä.

Konfliktit - eli ristiriitatilanteet kuuluvat elämään. Toimivassa ryhmässä ristiriitatilanteet pystytään kääntämään eduksi, mutta huonosti toimivassa ryhmässä ne jätetään selvittämättä ja unohdetaan. (Kemppinen&Rouvinen-Kemppinen, 1998, 50)

Vuorovaikutuksen aarrearkku- teoksessa Kemppinen & Rouvinen-Kemppinen (1998,49) kirjoittajat Ojala ja Utela kuvaavat ryhmän vaiheita. Ensimmäisenä on aloitusvaihe, jolloin ryhmässä vallitsevat epävarmuus ja varautuneisuus. Kommunikaatio on pinnallista ja roolit ovat vielä selkiytymättömät. Yksilöt hakevat hyväksyntää ja paikkaansa ryhmässä. Tätä seuraa kuherruskuukausivaihe, jolle on tyypillistä yksimielisyys, tyytyväisyys ja innostuneisuus. Ryhmän jäsenvät ovat avuliaita ja kommunikoivat paljon keskenään. Seuraavaksi päästään Me-vaiheeseen, ja roolit ovat jo selkiytyneet ja epävirallisia ryhmiä syntyy. Kommunikaatio on syvällisempää ja yksilöt kokevat myönteisiä tunnereaktioita. Useimmiten tähän asti kaikki on mennyt hyvin ja ryhmän jäsenten välinen me-henkisyys näkyy tehokkaana ja mieluksena työskentelynä, kunnes ryhmää kohtaa konfliktivaihe, jolloin syntyy ristiriitoja. Ryhmän jäsenten välille syntyy liittoutumista ja valtataistelua. Aluksi konfliktit halutaan kieltää. Konfliktivaihe koetaan raskaana ja epämieluksena. Ryhmää kohtaan tunnetaan pettymystä. Konfliktivaihetta seuraa tasaantumisvaihe, jolloin pysähdytään hetkeksi rauhoittumaan.

Tasaantumisen jälkeen päästään tehokkaaseen vaiheeseen. Tällöin ryhmä on tehokkaimmillaan. Ryhmä tekee yhteisiä päätöksiä ja kommunikaatio toimii. Roolit ja tavoitteet ovat selkeät ja ryhmän jäsenten yhteisymmärrys ja keskinäinen kunnioitus on huipussaan. Ilmapiiri on hyvä ja jäsenet ovat yhteistyökykyisiä. Ryhmäprosessin vaiheista on jäljellä vielä erovaihe. Useimmiten jokainen ryhmä hajoaa tai loppuu jossakin vaiheessa. Tällöin ryhmässä eletään erovaihetta. Erovaiheeseen liittyy tunnereaktioita. Ryhmäprosessin vaiheet saattavat muuttaa järjestystä, mutta ne kaikki tulevat esille ryhmän aikana. (Kemppinen&Rouvinen-Kemppinen, 1998, 50).

3.3 Yksilön toiminta ryhmässä ja yksilön sisäiset prosessit

Koheesion lisäksi ryhmän sisällä vaikuttaa attraktio. Attraktiolla tarkoitetaan ryhmän jäsenten välistä vetovoimaa. Mitä suurempi attraktio jäsenten kesken vallitsee, sitä suurempi on koheesio ryhmän sisällä. Ryhmän sisällä jokaiselle sen jäsenelle muodostuu oma sosiaalinen asema ja rooli. Roolien muodostumiseen vaikuttaa jokaisen oma persoonallisuus ja käyttäytyminen. Tätä havainnoimalla ryhmän muut jäsenet muodostavat käsityksensä toisistaan, joku saa esimerkiksi johtajan ja toinen taas pellen roolin (Aho, S. & Laine, K. 1997, 208). Roolit voivat muuttua myös olosuhteiden vaihtumisen myötä (Aalto, M. 2000, 104–105). Näin voi käydä esimerkiksi ryhmän tavoitteiden muuttuessa tai opiskeluympäristöstä toiseen siirryttäessä. Useissa tutkimuksissa onkin pohdittu oppilaan aseman ja roolin syitä ja seurauksia. Pelleileekö oppilas siksi, että hän on huvittava vai siksi että hänen odotetaan pelleilevän? Joka tapauksessa yksilö saa asemansa ja roolinsa muiden ryhmän jäsenten havaintojen perusteella (Aho, S. & Laine, K. 1997, 208).

Vieraassa ryhmässä toverisuhteiden rakentumiseen vaikuttaa mm. se, kuinka toverin arvioidaan vaikuttavan arvioijan omaan statukseen ja turvallisuuden tunteeseen. Koettua turvallisuutta voivat uhata niin tunnepohjaiset kuin tosiasiallisetkin tekijät (Aalto, M. 2000, 143). Samalla tavoin arvioitsija miettii kuinka ko. toveri arvioi arvioitsijan omaa statusta. Ystävälliset tunteet voimistuvat niitä tovereita kohtaan, joilla uskotaan olevan positiivinen vaikutus omaan statukseen ja joiden koetaan lisäävän omaa turvallisuuden tunnettaan. Psykkinen turvallisuus käsittää turvallisuuden tunteen lisäksi tosiasiallisen turvallisuuden (Aalto, M. 2000, 143). Vastaavasti sellaisista tovereista, jotka uhkaavat yksilön statusta ja turvallisuuden tunnetta, ei luonnollisestikaan pidetä. (Aho, S. & Laine, K. 1997, 208).

Ryhmän jäseniä arvioidaan edellä mainittujen lisäksi myös sosiaalisen vallan perusteella. Sosiaalisilla valtaominaisuuksilla tarkoitetaan mm. sitä kuinka ryhmän toimintaa edistetään ja kuinka hyvin tavoitteisiin päästään. Myös normien noudattaminen ja myönteisten tunnesuhteiden luominen kuuluvat sosiaalisiin valtaominaisuuksiin. Erilaisissa ryhmissä arvostetaan erilaisia vallankäyttöön liittyviä persoonallisuuspiirteitä. Tavallisesti ryhmissä arvostetaan sosiaalisia taitoja ja kykyä minimoida ryhmän jäsenten välisiä erimielisyyksiä. Hallitun aktiivisuuden omaavalle henkilölle annetaan useimmiten sosiaalista valtaa.

Tällaista ihmistä ei koeta uhkana omalle turvallisuuden tunteelle ja statukselle, eikä ryhmän toiminnalle. Kysymys sosiaalisten asemien määräytymiseen ryhmässä on siis erilaisten käyttäytymistapojen ja persoonallisuuspiirteiden havaitsemisesta ja tulkitsemisesta sekä niiden suhteuttamisesta omaan itseensä. (Aho, S. & Laine, K. 1997, 209).

4 Ryhmytymisen merkitys

4.1 Ryhmytymisen merkitys opintojaan aloittaville

Kouluissa ja muiden organisaatioiden sosiaalisissa rakenteissa yhteisöllisyyden ajatellaan lisäävän hyvinvointia, tuottavuutta ja kilpailukykyä. Yhteisöllisyyden korostus on seurannut poliittisen ajattelun ja tuotantoelämän kehittymisen eri vaiheita. Yhteisöllisyys on noussut 2000-luvun kestopuheenaiheeksi. (Sahi 2009)

Oppilaat pitäisi saada kasvattamaan toinen toistaan. Tämä edellyttää sellaisten yhteistoiminnallisten menetelmien käyttöä, jotka sallivat ja tukevat itseilmaisua sekä ohjaavat kriittiseen ajatteluun ja ongelmanratkaisutaitoihin (Salonen 1988, Koron (1994) mukaan). Ryhmässä toimittaessa tunne oikeudenmukaisesta kohtelusta on tärkeä (Förbom 2003). Förbom (2003) mainitsee tärkeinä asioina myös yksilön kokemuksen kuulluksi, nähdyksi ja huomioon otetuksi tulemisesta.

Ryhmytymisen tukemisen avulla saavutetun yhteenkuuluvuuden tunteen lisääntyminen voi olla tärkeässä roolissa opiskelumotivaation vahvistamisessa. Sisäisen (opiskelu)motivaation vahvistaminen onnistuu tutkimusten mukaan silloin, kun onnistutaan vahvistamaan itsemääräämisen, kyvykkyyden ja yhteenkuuluvuuden tuntua (Anglé, S. 2003, 2691). Käytännössä tämä tarkoittaa opiskelijoiden mukaan ottamista päätöksentekoon mahdollisuuksien mukaan, vaikkapa luokkahuonesääntöjen luomiseen ja opintojakson suoritustavasta päättämiseen. Sisäisen motivaation vahvistumisen lisäksi yhteinen päätöksenteko harjoittaa viestintä- ja sovittelutaitoja.

Opintonsa aloittaville opiskelijoille ryhmytyminen merkitsee henkilökohtaisen suhteen luomista edessä olevaan opiskelukokonaisuuteen. Ryhmytyessä saadut myönteiset kokemukset luovat perustan oppimiselle ja opinnoissa menestymiselle. Myönteisen ilmapiirin syntyminen, oppilaitokseen ja sen toimintakulttuuriin tutustuminen, auttaa opintojansa aloittavaa opiskelijaa suhtautumaan opintoihin positiivisesti (Lehtinen &

Jokinen 1996, 60). Opiskelijan kokemus kunnioitetuksi ja ymmärretyksi tulemisesta, sekä tunne aidosta välittämisestä ovat olennaisia sisäisen (opiskelu)motivaation muodostumisessa (Anglé 2010). Myös aktiivisen ja vastuullisen otteen luominen opintoihin ja henkilökohtaisen oppimisprosessin käynnistäminen heti opintojen alkuvaiheessa auttaa raivaamaan esteitä, joita myöhemmässä vaiheessa opiskelua voi ilmaantua. (Lehtinen & Jokinen 1996, 60.)

4.2 Ryhmytymisen tukeminen ennaltaehkäisevän toiminnan ja varhaisen puuttumisen muotona

Ryhmytymisen tukeminen on sekä ennaltaehkäisevän toiminnan, että varhaisen puuttumisen muoto (Koskinen & Turkka). Ennaltaehkäisevän toiminnan avulla pyritään ehkäisemään esimerkiksi opiskelijoiden alisuoriutumista (Kontoniemi 2003). Kontoniemen (2003) mukaan alisuoriutumista voidaan käytännössä ehkäistä oppilaskeskeisillä työtavoilla, hyvällä opettaja-oppilassuhteella, vapaalla ja rohkaisevalla luokkailmapiirillä ja vertaisryhmän tuella. Hänen mukaansa näillä opetuksellisilla keinoilla on havaittu parannettavan tuloksia sosiaalisessa käyttäytymisessä, työskentelytavoissa, realistisessa tavoiteasettelussa ja itsearvioinnissa, sekä koulusaavutuksissa. Ryhmytymisen tukemisen tavoitteena ovat juuri edellä mainitut vapaan ja rohkaisevan luokkailmapiirin, sekä yksilöä tukevan vertaisryhmän aikaansaaminen. Alisuoriutujat toimivat mielellään ryhmässä, ja kun alisuoriutuja tuntee itsensä hyväksytyksi ja ryhmään kuuluvaksi, hän voi paremmin keskittyä opiskelemaan (Kontoniemi 2003).

4.3 Ryhmytymisen tukeminen turvallisen ja toimivan oppimisympäristön luomiseksi

Peruskoulun opetussuunnitelman mukaan oppimisympäristön tulee olla mm. turvallinen sekä fyysisesti, psyykkisesti että sosiaalisesti. Koulun tulee tukea opettajan ja oppilaan välistä vuorovaikutusta sekä oppilaiden keskinäistä kanssakäymistä. Sen tulee edistää

vuoropuhelua ja ohjata oppilaita työskentelemään ryhmän jäsenenä. (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet. 2004. Helsinki: Opetushallitus.)

Ohjatun ryhmäytymisen avulla tätä turvallisuuden tuntua pystytään tietoisesti kehittämään. Turvallisessa ryhmässä opiskelija pystyy olemaan oma itsensä. Turvallisuus tarkoittaa tietoisesti hyväksytyksi tulemista. Siinä on mahdollisimman vähän yksilön minuutta uhkaavia tekijöitä, jotka voivat synnyttää pelkoa, tuskaa, ahdistusta, häpeää, syyllisyyttä tai arvottomuuden tunnetta. Kaikkein tärkeimpänä mainittakoon hyväksytyksi tulemisen tunne. Ei riitä että uhka on pois, vaan yksilön pitää tuntea kuuluvansa ryhmään. Tässä yhteydessä turvallisuudella tarkoitetaan nimenomaan psyykkistä ulottuvuutta. Turvattomassa ryhmässä nuori joutuu pelkäämään hylätyksi tai kiusatuksi tulemista. Nuori voi myös aloittaa häiriökäyttäytymisen, välttääkseen itse kiusatuksi tulemisen. (Aalto, M. 2000, 15).

Turvallisesta ryhmästä nuori saa tukea omalle kehitykselleen ja sen avulla pystytään ennaltaehkäisemään kiusaamista, väkivaltaa, päihteiden sekä huumeiden käyttöä ja muita ongelmakäyttäytymisen muotoja. Turvallinen ryhmä vaikuttaa myös positiivisella nuoren tunneällyn kehittymiseen ja vuorovaikutustaitojen oppimiseen. Tästä on hyötyä myöhemmässä vaiheessa työelämässä tiimityöhön sopeutumisessa. (Aalto, M. 2000, 15)

Turvallinen toimintaympäristö on perusedellytys oppimiselle (Hamarus 2009). Ohjatun ryhmäytymisen keinoin pyritään luomaan turvallinen toimintaympäristö (Koskinen & Turkka), missä oppiminen, opettaminen ja kasvaminen ovat mahdollisia toinen toistaan kunnioittavassa ja arvostavassa ilmapiirissä (Sigfrids 2009). Jokaisen opettajan eettinen velvollisuus on ehkäistä oppilaidensa henkistä pahoinpitelyä (Uusikylä & Atjonen 2005), jonka yksi muoto kiusaaminen on. Kiusaamiseen tulee pyrkiä vaikuttamaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa (Hamarus 2009) esimerkiksi ryhmäytymisen tukemisen avulla (Koskinen & Turkka). Hyvä ilmapiiri syntyy, kun jokainen voi tuntea olonsa turvalliseksi ja saa olla oma itsensä (Förbom 2003).

Koskinen & Turkka esittävät ryhmäytymisen tukemista erääksi haastavien tilanteiden kohtaamisen vaihtoehdoksi ja keinoksi palauttaa vastuu luokan työskentelyn ohjaamisesta opettajalle. Opettaja vastaa, johtaa ja ohjaa oppimistilanteita (ks. esim. Uusikylä & Atjonen 2005). Salon (2009) mukaan opettajan tulee johtaa oppimistilanteita ja opiskeluprosessia, jotta opiskelu olisi tuloksellista. Opiskelutilanteiden johtamistaito on opetettavan aineksen ja didaktisen osaamisen ohella yksi tärkeimmistä opettajan ammattitaidon keskeisistä tekijöistä (Salo 2009).

5 Tutkimustehtävä ryhmäytymisen tukemisen tavoitteista

5.1 Tutkimustehtävä ja aineistonkeruu

5.1.1 Kyselytutkimus: Tavoitteet opiskelijoiden näkökulmasta

Kyselytutkimuksella (Liite 1) haluttiin selvittää ryhmäytymisen tukemisen onnistumista ja ryhmäytymisen tukemisen tavoitteita opiskelijoiden näkökulmasta. Kysely toteutettiin kahdessa toisen asteen koulutusta tarjoavassa oppilaitoksissa. Kyselyn tuloksia verrattiin lähdekirjallisuudesta kerättyyn aineistoon.

Toinen kyselytutkimuksen kohdekouluista oli suuri yli 3000 opiskelijan oppilaitos toinen taas pieni alle 30 opiskelijan yksityinen koulu. Kyselyyn osallistui yhteensä 94 ensimmäisen vuoden opiskelijaa. Kysely toteutettiin luokkaympäristössä niin, että kaksi opetusryhmää vastasi kyselyyn 4 – 5 hengen pienryhmissä ja kolme opetusryhmää vastasi kyselyyn yksilötehtävänä.

5.1.2 Kyselyn tulokset

Kyselyn tuloksia arvioitaessa esille nousi selkeästi kaksi lähdeaineistossakin paljon esillä ollutta teemaa, turvallisuus ja hyväksytyksi tuleminen tarve.

Vastaukset eivät paljonkaan vaihdelleet oppilaitosten välillä, tosin yksityisen puolen oppilaitoksen hieman iäkkäämmät opiskelijat kokivat erityisen tärkeäksi opettajan tasapuolisen kohtelun jo ryhmäytymisvaiheessa.

Lähes kolmasosalla kyselyyn vastanneista oli opiskeluryhmässään useita tuttuja opiskelukavereita peruskoulusta ja aika moni oli vastannut hakeneensa kavereidensa kanssa samaan oppilaitokseen. Useilla opiskelijoista oli myös tuttuja koulun ylemmillä luokilla ja aika moni oli käynyt koululla jo aikaisemmin heitä tapaamassa.

Monessa vastauspaperissa opiskelijat kokivat ahdistavimmaksi tilanteet joissa olisi pitänyt olla yksin äänessä ja kaiken huomion keskipisteenä. Mieluisimmiksi ryhmäytymisen tukemisharjoituksiksi koettiin erilaiset liikunnalliset tapahtumat esim. jalkapallo-, koripallo- ja polttopallopelit. Noin 20% (14 palautetta) vastauksista toivottiin opettajalta rentoutta, rauhallisuutta ja ystävällisyyttä.

Kokonaisuutena arvioiden kyselyn perusteella ei selvinnyt mitään uutta ja mullistavaa, vaan kertynyt palaute vastaa suurelta osin lähdeaineistomme ydintä, jonka mukaan onnistunut ryhmäytymisen tukeminen tähtää:

Turvallisen ja suvaitsevaisen toimintaympäristön luomiseen, mikä on perusedellytys oppimiselle. Toimivassa, sopivan kiinteässä ja turvallisessa ryhmässä oppiminen, opettaminen ja kasvaminen ovat mahdollisia kunnioittavassa ja arvostavassa ilmapiirissä.

5.2 Haastattelututkimus: Tavoitteet opettajien/ryhmänohjaajien näkökulmasta

Edellä mainittujen tavoitteiden lisäksi hyvän ryhmäytymisen hyötyjä ja tavoitteita voidaan tarkastella opettajan näkökulmasta. Opettajan työn tavoitteita ajatellen ei riitä, että oppimisympäristö on turvallinen ja toimiva, vaan sen tulee myös edistää oppimista. Opettaja joutuukin työssään pohtimaan oppimisen tavoitteita ja arvioimaan tavoitteiden edistämiseen sopivia sisältöjä (Uusikylä & Atjonen 2005). Ryhmässä toimiminen kehittää sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutustaitoja ja yhteistyökykyä (Kaukkila & Lehtonen 2007). Hyvä ryhmäytyminen voi olla yksi keino edistää oppimistavoitteiden saavuttamista, sillä oppimiseen tarvitaan sosiaalisia taitoja (Niemi 2002).

Oppijat (opiskelijat) tarvitsevat taitoja, joiden avulla he pystyvät sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Oppimisen sosiaaliset elementit, kuten yhteistoiminnallisuus ja

ongelmanratkaisuyhteistyö ovat työkaluja syvemmän oppimisen aikaansaamiseksi ja usein edistävät oppimistuloksia (Niemi 2002). Opettajan näkökulmasta nämä hyödyt puhuvat vahvasti ryhmäytymisen tukemisen puolesta. Tässä työssä esiteltävässä ryhmäytymisentukemissuunnitelmassa opiskelijoita kannustetaan sekä yhteistoiminnallisuuteen, että yhdessä tehtävään ongelmanratkaisuun (ks. liitteet 2 ja 3). Opettajan näkökulmasta on eduksi, että opiskelijat osallistuvat aktiivisesti opetukseen ja sitoutuvat yhteisiin tavoitteisiin. Tätä voidaan edistää luomalla kannustava, toveruuden ilmapiiri, joka perustuu molemminpuoliseen kunnioitukseen (Niemi 2002).

Opettajanäkökulmaan saatiin lisätietoa haastatteleamalla käytännön opetustyötä tekeviä henkilöitä. Haastatteluissa tuli ilmi tavoitteita, jotka olivat yhteneväiset kirjallisuudesta saatujen tietojen kanssa. Julkaisemme tässä työssä yhteisöpedagogi Piia Häyrisen haastattelun kokonaisuudessaan. Piia Häyrinen toimii opettajana toisen asteen oppilaitoksessa luonnonvara- ja ympäristöalalla.

Miksi opiskelijoiden ryhmäyttäminen on tärkeää?

– *Jotta opettajan työ helpottuu! (nauraa)*

Mitä tarkoitat tällä käytännössä?

– *Oppimistilanteiden ilmapiiri, ryhmähenki, avoimuus kehittyvät ryhmäyttämisen myötä positiiviseen suuntaan ja ennaltaehkäisevät mahdollisia myöhempiä klikkiytymiä opiskelijoiden välillä. Ryhmäyttäminen luo psyykkistä turvallisuutta oppimistilanteisiin ja parantaa oppimistuloksia. Pääsääntöisesti voidaan sanoa, että toisen asteen opetuksessa ryhmädynamiikaltaan hajanaisessa ryhmässä ei päästä vuorovaikutteiseen oppimiseen. Luokkaopetuksessa tämä voi aiheuttaa hankaluuksia opeteltavan asian prosessoinnissa, joka voi tapahtua esimerkiksi keskustellen. Oppimisprosessin kannalta opiskelijoiden olisi hyvä päästä muotoilemaan asia omin sanoin. Taitojen työpajatyypisessä opetuksessa opiskelijaryhmän ryhmädynamiikka vaikuttaa opetustilanteiden turvallisuuteen sekä fyysisellä, että psyykkisellä tasolla.*

Mitä muita hyötyjä ryhmäyttämällä saavutetaan?

Ryhmäyttämisen edut ovat kiistattomia kaikilla opintoasteilla, ja ryhmäyttämisen hyötyihin nähden siihen käytetty aika ja kustannukset ovat vähäiset. Hyvin ryhmäytetyissä toisen asteen nuorisoryhmissä harvempi keskeyttää opintonsa, ja ryhmäyttäminen on ennaltaehkäisevää oppilashuoltoa parhaimmillaan. Ryhmäyttäminen olisi sisällytettävä jokaiseen opintosuunnitelmaan muutenkin kuin piilo-opintosuunnitelman muodossa. Ryhmäyttäminen on sosiaalista kasvatusta yhteiskuntaan ja työelämään.

Mitkä ovat omat tavoitteesi opiskelijoita ryhmäyttäessäsi?

Vähentää tulevaa työmäärää. Haluan myös luoda opiskelijoiden kesken hyvän, suvaitsevan ilmapiirin, jossa jokainen uskaltaa tuoda keskeneräisetkin mielipiteensä ja ajatuksensa muiden kommentoitavaksi. Tällöin voidaan hyödyntää tehokkaasti erilaisia ryhmätyömenetelmiä ja ongelmanratkaisuun perustuvaa opetusta. Ryhmätyö- ja vuorovaikutustaidot ovat myös alasta riippumatta edellytys nykyajan työelämässä.

Ryhmäytymisen tavoitteina ryhmänohjaajan/opettajan sekä opiskelijoiden näkökulmasta kirjallisuuden ja haastattelujen perusteella ovat ryhmän jäsenten toisiinsa tutustuminen (3), oppilaitokseen tutustuminen (4), sekä ryhmän jäsenten vuorovaikutustaitojen (5) ja yhteistyökyvyn (6) kehittäminen. Lisäksi tavoitteena on parantaa ryhmän turvallisuutta (7), yhteenkuuluvuuden tunnetta (8) ja edistää ongelmanratkaisuyhteistyötä (9). Jotta näihin tavoitteisiin tähtäävät harjoitteet päästään tekemään, aloitetaan ryhmän kanssa ns. sulattajilla (1) ja lämmittelyharjoitteilla (2) (Aalto 2000).

5.3 Kyselyt ja haastattelut: Tavoitteiden yhteenveto

Tarkasteltuamme ryhmänmuodostukseen liittyvää teoriaa, olemme vakuuttuneita turvallisuuden tunteen merkityksestä ryhmän kehityksen kannalta. Tavoitteenamme tulee olemaan vapaan ja rohkaisevan luokkailmapiirin, sekä yksilöä tukevan vertaisryhmän aikaansaaminen eri ryhmäytymismenetelmien tuella.

Tavoitteenamme olevassa turvallisessa ryhmässä opiskelija pystyy olemaan oma itsensä ja kokee tietoista hyväksytyksi tulemistä. Siinä on mahdollisimman vähän yksilön minuutta uhkaavia tekijöitä, jotka voivat synnyttää pelkoa, tuskaa, ahdistusta, häpeää, syyllisyyttä tai

arvottomuuden tunnetta. Turvallisesta ryhmästä nuori saa tukea omalle kehitykselleen ja sen avulla pystytään ennaltaehkäisemään kiusaamista, väkivaltaa, päihteiden sekä huumeiden käyttöä ja muita ongelmakäyttäytymisen muotoja. Turvallinen ryhmä vaikuttaa myös positiivisella tavalla nuoren tunneällyn kehittymiseen ja vuorovaikutustaitojen oppimiseen josta on hyötyä myöhemmin työelämässä tiimityöhön sopeutumisessa. Aalto, M. 2000. Ryppäästä ryhmäksi. Turvallisen ryhmän rakentaminen. Tampere: My Generation Oy.

Mikko Aalto (2000) jakaa ryhmän turvallisuuden tunteen kahdeksaan asteeseen ja suosittelee kouluympäristössä tavoitella tasoa T5 tai maksimissaan tasoa T6.

Tason (T5) ja (T6) Mikko Aalto (2000) määrittelee:

”Avoin ryhmä T5.

Avoimella ryhmällä tarkoitamme ryhmää, jossa toisten mielipiteet ja tunteet hyväksytään eli kukaan ei vähättele toisten mielipiteitä tai kokemuksia. Ihmiset uskaltavat ilmaista itseään mielipide, tunne- ja jopa arvotasolla. Toiminnallisten harjoitteiden piirissä tämä merkitsee sitä, että lähinnä purku- ja prosessointitilanteet ovat auttaneet ihmisiä uskaltautumaan kohti lisääntyvää avuttomuutta”

”Heikkoutta hyväksyvä ryhmä T6.

Tällaisessa ryhmässä ihmisillä on lupa ilmaista pelon, epäonnistumisen, turvattomuuden, avuttomuuden ym. ns. heikkouden tunteita. Myös tarpeen ilmaisu on tullut sallituksi. Ihmiset uskaltavat nauraa itselleen ja toisilleen turvallisesti. Tällainen turvallisuus on toiminnallisissa prosesseissa saatettu saavuttaa luottamusharjoitteiden, leikkien ja hulluttelun avulla.”

Se turvallisuuden taso mihin toiminnallisilla harjoitteilla voidaan päästä, riippuu myös ohjaajan taidoista. Koska haluamme tehdä työstämme helposti käyttöön otettavan, niin tässä työssä pyrimme tavoittamaan lähinnä turvallisuuden tasoa T5, eli avoin ryhmä.

6 Ryhmytymisen tukemisen käytännön sovellus

6.1 Ryhmytyksen tukemisen keskeiset toimenpiteet ja asiasisällöt

Ryhmytymisen tavoitteet opiskelijoiden ja opettajien näkökulmasta on esitetty kootusti taulukossa 1. Päivän 1 ja 2 yhteistavoitteena on tutustuminen, ystävystyminen ja terveen turvallisen ryhmän muodostamisen perustan luominen. Ensimmäisenä päivänä tutustumisharjoituksia, yhteistoiminta harjoituksia – mahdollisesti seikkailuharjoituksia. Toisena päivänä voi lisäksi olla luottamus ja huolenpito harjoituksia.

Taulukko 1. Ryhmytymisen tukitavoitteet, tavoitteiden sisällöt, tavoitteiden saavuttamiseksi tehtävät toimenpiteet tai harjoitukset, sekä harjoituksiin liittyviä erityishuomioita.

	Tavoite	Mitä asioita tavoite pitää sisällään?	Harjoitus / harjoitukset / tehtävät toimenpiteet	Erityishuomioita
1	Sulattaja/aloiutus	Ajatusten siirtäminen ko. tilanteeseen	Tulofilisjana	
2	Lämmittely	Teemaan virittäytyminen		
3	Muihin ryhmän jäseniin tutustuminen	Nimien opettelu, rohkaistuminen puhumaan ryhmässä	”Minä ja ystäväni”	Opettaja aloittaa, jotta saadaan rohkaistua opiskelijoita mukaan harjoitukseen
4	Oppilaitokseen tutustuminen	Tilat, henkilökunta ja toimintatavat tutuiksi	Kierros oppilaitoksen tiloissa	Vaihtoehtoisesti ”koulusuunnistus” kartan avulla tai tutoroppilaiden kanssa
5	Vuorovaikutustaitojen kehittäminen	Ystävällisen viestinnän tunnistaminen ja harjoittaminen	”Minä pidän sinussa...”	Jokainen sanoo molemmille vieruskavereilleen yhden mukavan asian.
6	Yhteistyökyvyn kehittäminen	Oppia toimimaan tiimissä, harjoitella ongelmanratkaisua	Torni	A4 arkeista rakennetaan torni, ilman apuvälineitä
7	Ryhmän turvallisuuden parantaminen	Fyysisen ja sosiaalisen ympäristön turvallisuuden edistämien	”Meidän säännöt”	Luodaan yhteiset, kirjoitetut säännöt
8	Yhteenkuuluvuuden tunteen lisääminen	Tutustua toisiin, parantaa yhteenkuuluvuuden tunnetta	Kartta	
9	Ongelmanratkaisuyhteistyön edistäminen	Toimia ryhmässä, ilmaista itseään ja havainnoida muita	Tunneleikki	

1. Sulattaja/aloitus: Tulofilisjana

Tavoitteena on ajatusten siirtäminen ko. tilanteeseen.

Toteutus: Ohjaaja kuvailee tai merkitsee maalarinteipillä janan, jonka toinen pää kuvaa alkamistilanteeseen liittyviä pahoja oloja, ja toinen hyviä oloja. Kehotetaan oppilaita siirtymään janalla siihen paikkaan, joka kuvaa parhaiten omia tunteja. Ohjeistuksen yhteydessä kuvaillaan, millaisten tapahtumien ja niiden aiheuttamien tunteiden seurauksena mihinkin kohtaan ehkä mentäisiin. Kun kaikki ovat asettuneet janalle, kysellään opiskelijoiden tunteja.

2. Lämmittely: Mitä kuuluu

Tavoitteena on virittäytyä päivän teemaan.

Ryhmäläiset istuvat ympyrässä. Ohjaaja laittaa jonkin esineen, esimerkiksi avaimenperän, kiertämään ympyrässä. Ohjaajan sanoessa stop, kyseinen henkilö, kenen kohdalle avaimenperä osuu, kertoo yhden asian mitä hänelle kuuluu ja mitä hän odottaa tulevalta koulupäivältä.

3. Muihin ryhmän jäseniin tutustuminen: Nimileikki

Tavoitteena on opetella kaikkien nimet ja rohkaistua puhumaan ryhmässä

Toteutus: Jokainen ryhmän jäsen keksii oman etunimensä kirjaimella alkavan adjektiivin, joka jollakin positiivisella tavalla kuvaa häntä itseään. Lisäksi annetaan lyhyt perustelu siitä, miksi on päätytty juuri tähän adjektiiviin. Ohjaaja antaa esimerkin: ”Olen Piia pirteä, koska olen useimmiten iloinen ja hyväntuulinen” Aikaa annetaan keksimiseen 2 minuuttia ja nimien käsittelyyn jokaiselle n. 15 sekuntia.

4. Oppilaitokseen tutustuminen: Suunnistus

Tavoitteena on tehdä tilat, henkilökunta ja koulun toimintatavat tutuiksi.

Toteutus: Oppilaat lähetetään viiden hengen ryhmissä kartan kanssa, tutorin opastuksella etsimään oppilaitoksen alueelta tietyt yhteistyöhenkilöt ja tilat. Etsittäviä henkilöitä ovat mm. opinto-ohjaaja, terveydenhoitaja, vahtimestari, kuraattori, erityisopettaja. Tiloista etsitään ruokala, vessat, hätäpoistumistiet, luokat jne. Voidaan toteuttaa siten, että jokaiselta ”rastilta” opiskelija saa kuittauksen.

5. Vuorovaikutustaitojen kehittäminen: “Minä pidän sinussa...”

Tavoitteena on oppia tunnistamaan ystävällinen viestintä ja harjoitella sitä.

Toteutus: Jokainen sanoo molemmille vieruskavereilleen yhden mukavan asian.

6. Yhteistyökyvyn kehittäminen: Torni

Tavoitteena oppia toimimaan tiimissä sekä ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Ryhmä jaetaan kahtia. Kummallekin ryhmälle annetaan 20 kappaletta tyhjiä A4 kokoisia paperiarkkeja. Ryhmäläisten tehtävä on rakentaa paperiarkeista mahdollisimman korkea torni. Mitään apuvälineitä esimerkiksi saksia tai liimaa ei saa käyttää. Ohjaaja ei osallistu tehtävään eikä anna enempää ohjeita. Annetun ajan jälkeen ryhmäläiset esittelevät tuotoksensa toiselle ryhmälle ja ohjaajalle.

7. Ryhmän turvallisuuden parantaminen:

Ryhmäläiset kirjoittavat yhdessä säännöt siitä, miten koulutuspaikassa käyttäydytään.

Jokainen allekirjoittaa säännöt, mitkä sitovat heitä koko koulutuksen ajan.

8. Yhteenkuuluvuuden tunteen lisääminen: Kartta

Tavoitteena on löytää yhtäläisyyksiä ja yhteisiä mielenkiinnon kohteita muista ryhmäläisistä.

Luokan lattialle hahmotetaan maalarinteipin avulla Suomen kartta. Ryhmäläiset siirtyvät aluksi paikkaan, jossa on syntynyt. Tämän jälkeen ryhmäläisiä pyydetään menemään eri paikkoihin Suomen kartalla, esim. paikkaan, jossa isovanhemmat asuvat ja jne. Paikoista ja kokemuksista keskustellaan ”karttanaapurin” kanssa.

9. Ongelmanratkaisu- yhteistyön edistäminen: Tunneleikki

Tavoite on oppia toimimaan ryhmässä ja ilmaista itseään.

Opiskelijat jaetaan pienempiin ryhmiin. Jokaiselle ryhmälle annetaan jokin tunnetta kuvaava sana näyteltäväksi, minkä muut ryhmäläiset yrittävät arvata. Näytelmässä ei saa käyttää sanoja. Muutaman minuuttien suunnittelun- ja harjoittelun jälkeen näytelmät esitetään ja muut ryhmäläiset yrittävät arvata mistä sanasta on kyse. Sopivia sanoja on esimerkiksi ilo, viha, rakkaus ja kauhu.

6.2 Opettajan/ryhmänohjaajan toiminta

Koulun tai työpaikan yhteisöllisyys ei synny itsestään, vaan se vaatii tietoista johtamista (Sahi 2009). Opettaja voi lisätä yhteenkuuluvuuden tunnetta ryhmässä viestittämällä arvostusta ja hyväksyntää opiskelijaa kuuntelemalla, ja vaatimalla myös opiskelijoita kuuntelemaan toisiaan. Kun opiskelijat saadaan tukemaan toinen toistaan, yhteenkuuluvuuden tunne vahvistuu (Anglé 2010). Tässä huomataan, että ryhmäytymisen tukemisen keinot ja lopputulokset ovat monilta osin päällekkäisiä. Edellä esitettyjä toimintamalleja käytetään mm. ratkaisukeskeisessä lyhytterapiassa, jonka keinoin voidaan edistää esimerkiksi yhteistyötä, motivaatiota ja jota hyödynnetään nk. voimaannuttamisessa (Anglé 2010). Ratkaisukeskeiseen toimintatapaan kuuluu toisen ihmisen vahvuuksien ja voimavarojen etsiminen ja tunnistaminen, hyvän palautteen antaminen ja kysymysten esittäminen valmiiden vastausten sijaan. Nämä ovat omiaan lisäämään (opiskelijan) kyvykkyyden tunnetta (Anglé 2010) ja liittyvät läheisesti myös tutkivaan oppimiseen (Marttila, N; Pokki, T. & Talvitie-Kella T. 2008). Näiden taitojen harjoittamiseen on myös ryhmäytymisen harjoituksissamme puututtu.

Ryhmäytysprosessin aikana on tärkeää, että opettaja tunnistaa ja muistaa tavoitteensa prosessissa. Ryhmäytymisen tukikeinona hyödynnettävät toiminnalliset menetelmät ovat työkaluja, joita ohjaaja (opettaja) voi soveltaa omiin tarkoituksiinsa eri tilanteissa (Piispanen 2003). Tämä kehittämishanke on apuna tilanteessa, jossa opiskelijat ovat juuri aloittaneet opiskelunsa, ja tähän kootut harjoitukset - ryhmäytymisen työkalut - on valittu juuri tätä tilannetta ajatellen. Ennen ryhmäytymisen aloittamista opettajan on kuitenkin syytä selvittää itselleen omat tavoitteensa, sekä omasta, että opiskelijoiden näkökulmasta. Ryhmänohjaus sisältää paljon käytännöllistä, ohjeiksi muodostuvaa tietoa. Samalla ohjaajat ilmentävät omaa ajatusmaailmaansa ja ohjausfilosofiaansa käytännön tekemisessä (Marttila, N; Pokki, T. & Talvitie-Kella T. 2008). Ryhmäytystilanteissa muun muassa nämä elementit - tavoitteet, opettajan ajatusmaailma, vallitseva tilanne - tekevät jokaisesta ryhmäytymisprosessista erilaisen.

Ohjaajan tehtävänä on huolehtia ryhmästä, sen turvallisuudesta ja toiminnan etenemisestä (Piispanen 2003). Opettajalla on useita käytännön asioihin liittyviä, näkyviä ja konkreettisia

vastuita. Opettaja huolehtii siitä, että harjoituksiin tarvittavat välineet ja tilat ovat käytettävissä, ja että mahdollisimman moni opiskelija saapuu paikalle. Kirjallinen suunnitelma ryhmäytyspäivän sisällöstä, aikataulutuksesta ja tarvittavista välineistä auttaa hallitun kokonaisuuden toteuttamisessa.

Käytännön seikkojen lisäksi opettaja omalta osaltaan vastaa opiskelijoiden psyykkisiin kokemuksiin vaikuttaviin tekijöihin ja sosiaaliseen ympäristöön liittyvistä seikoista. Förbom (2003) kirjoittaa, että opettaja luo ympärilleen ilmapiirin, josta on opetukselle joko hyötyä tai haittaa. Jos odotat oppilaidesi käyttäytyvän reilusti ja oikeudenmukaisesti, näytä heille esimerkkiä. Hän lisää, että luokan henkeen vaikuttaa moni muukin tekijä kuin opettajan toiminta. Ryhmän johdolla on aina merkittävä vaikutus sosiaalisen ilmapiirin luomisessa (Aho, S. & Laine, K. 1997, 207).

Käytännössä opettajan tulee ohjata oppilaita kunnioittamaan ja huomioon ottamaan toisiansa. Opettajan tehtävänä on luoda sellaisia ryhmiä, joissa jokainen oppilas saa tuntea olonsa pidetyksi ja hyväksytyksi. Oppilaita pitää totuttaa yhteistyöhön erilaisten ihmisten kanssa, toistensa nolaamista ja vähättelyä ei saisi milloinkaan hyväksyä (Aho, S. & Laine, K. 1997, 207). Riidat ja erimielisyydet tulisi pyrkiä selvittämään keskusteluin. Suurella todennäköisyydellä tällaisessa sosiaalisessa kulttuurissa oppilas tottuu käyttäytymään muita kohtaan ystävällisesti ja kunnioittavasti. Tämä puolestaan lisää ryhmänhenkeä sekä yhteenkuuluvuuden tunnetta ja ryhmän koheesiota.

Salo (2009) kirjoittaa opettajan pedagogisesta johtajuudesta, luokahuonekulttuurin luomisesta ja luokanhallinnasta tärkeydestä työrauhan saavuttamisessa. Nämä ovat tärkeitä seikkoja myös ryhmäyttämisen prosessin onnistumiselle. Jotta ryhmä toimisi tarkoituksenmukaisesti, tarvitaan yhteistä, toiminnasta vastuun kantavaa asiantuntija- ja ohjaaja-auktoriteettia (ks. esim. Marttila, N; Pokki, T. & Talvitie-Kella T. 2008, 46-47 sekä Puolimatka 1999, 234-237). Vastuun voi (ohjaustilanteessa) siirtää ohjattaville hallitusti tai hallitsematta (Marttila, N; Pokki, T. & Talvitie-Kella T. 2008), 48). Mikäli vastuu siirtyy hallitsemattomasti, kyse on toiminnan kannalta kohtalokkaasta auktoriteettiaseman hetkellisestä tai pysyvästä menetyksestä.

Huolellinen valmistautuminen ryhmäytysprosessin läpiviemiseen auttaa auktoriteettiaseman säilyttämisessä ja ryhmäytysprosessin ongelmatilanteiden ennakoimisessa. Ryhmäytysprosessin ongelmatilanteiden ennakoimisesta ja ratkaisemisesta on saatavilla paljon tietoa. Esimerkiksi Kaukkilan ja Lehtosen (2007) teos Ryhmästä enemmän -käsikirja ryhmänohjaajan taitoja tarvitsevalle sisältää paljon tietoa tiiviissä muodossa.

Itse ryhmäytyminen kertalaakina ei ole itseisarvo, vaan jatkuvuutta on luotava (Gretschel, Honkasalo, Kiilakoski, Hanhivaara, & Herranen). Ryhmäytymisen ohjaamisessa tarvitaan pitkäjänteisyyttä, ja ryhmässä toimimista edesauttavat mm. ryhmätyöt, jotka mahdollistavat pidemmät prosessit (Gretschel ym.). Ryhmäyttämisprosessissa (kuten muussakin vuorovaikutuksessa) opettajan työn perustana on ihmisarvo. Jokainen ihminen on arvokas, ainutlaatuinen, vapaa ja kunnioituksenarvoinen (Aalto 2000, 143).

7 Yhteenveto

Ihmisillä on taipumus liittyä ja toimia ryhmissä kuten olemme havainneet.

Ryhmänmuodostus ei sinänsä ole päätarkoitus koska, ne syntyvät ilman ohjaustakin ja tällaisten ryhmien tavoitteet voivat olla jopa negatiivisia. Ohjauksen tarve positiivisen, toimintakykyisen ja oppimista edistävän ryhmän luomiseksi on kiistaton. Hyvä ryhmä luo perusturvallisuudentunnetta ja saa oppilaat sitoutumaan yhteisiin ja omien tavoitteidensa saavuttamiseen. Koulun tai opetuksen näkökulmasta häiriökäyttäytymistä ja opiskelun lopettamisista voidaan vähentää merkittävästi jotka jo sinänsä ovat arvokkaita tavoitteita.

Kun ohjattu ryhmäytysprosessi laitetaan alkuun jo ensimmäisinä opiskelupäivinä, on sen jatkolle hyvä perustus valettu. Tämän kehitystyön ohjeita ryhmäytykseen tullaan käyttämään oppilaitoksissamme ja uskomme niiden helpottavan ohjaajan työtä hyvän toimintakykyisen ryhmän muodostumiseen.

Tutkiessamme ryhmän muodostumista teimme löytöretken merkittävään ihmisen perustarpeeseen; kuulua ryhmään ja tulla siinä hyväksytyksi. Samoihin perustarpeisiin kohdistui myös pääosa opiskelijoille suunnatun kyselyn palautteesta.

Toivomme että kehityshankkeemme ehdotukset voivat auttaa ja innostaa myös sinua työssäsi tai opiskelussasi. Nämä tuottamamme työkalut ovat käytössäsi innostavan ja oppimiseen kannustavan ryhmän luomiseksi.

Lähteet

Aalto, M. 2000. Ryppäästä ryhmäksi. Turvallisen ryhmän rakentaminen. Tampere: My Generation Oy.

Aho, S. & Laine, K. 1997. Minä ja muut. Kasvaminen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Keuruu: Otava.

Anglé, S. 2010: Piilevän motivaation jäljillä. Ratkaisukeskeinen elämäntapojen ja painonhallinnan ohjaus. Suomen Lääkärilehti nro34:2010 vsk 65, sivut 2691-2695

Förbom Maria 2003: Mentori. Aloittelevan opettajan käsikirja. Maria Förbom ja Kustannusosakeyhtiö Tammi. Vammala: Vammalan Kirjapaino oy.

Hamarus, P. 2009. Miten estää koulukiusaamista? Teoksessa Timo Saloviita (toim.) Meidän koulu. Keinoja työrauhan ja hyvän ilmapiirin saavuttamiseen. Jyväskylä: PS-kustannus, 129-143.

Helkama, K. & Myllyniemi, R. & Liebkind, K. (2001) Johdatus sosiaalipsykologiaan. Helsinki: Edita.

Jauhiainen, R & Eskola, M. 1994. Ryhmäilmiö. Helsinki: WSOY.

Kaukkila, V. & Lehtonen, E. 2007. Ryhmästä enemmän. Käsikirja ryhmänohjaajan taitoja tarvitsevalle. Toim. Raatikainen, M. Suomen Mielenterveysseura. SMS-Tuotanto Oy.

Kemppinen, P. & Rouvinen-Kemppinen, K. 1998. Vuorovaikutuksen aarrearkku. vinkkejä kasvattajille. Helsinki: Hakapaino Oy.

Kopakkala, A. 2005. Porukka, jengi, tiimi. Helsinki: Edita.

Kontoniemi, M. 2003. "Milloin sinä otat itseäsi niskasta kiinni?". Opettajien kokemuksia alisuoriutujista. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.

Laine, K. 2005. Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Keuruu: Otava.

Marttila, N; Pokki, T. & Talvitie-Kella T. 2008. Ammattina ohjaaminen – ohjausprosessi ryhmänohjaajien kokemana ja kertomana. Pro gradu -tutkielma. 99 s. Tampereen yliopisto, kasvatustieteen laitos.

Niemi, H. 2002. Active learning—a cultural change needed in teacher education and schools. Teaching and Teacher Education 18:763–780.

Piispanen, R. 2003. Kohtaamisen iloa. Toiminnallisia menetelmiä kokouksiin, koulutuksiin ja työnohjaukseen. Kirja kerrallaan, Helsinki.

Sahi, S. 2009. Opettajaksi kouluyhteisöön. Teoksessa: Opettajuuteen ohjaaminen. Blomberg, Komulainen, Lange, Lapinoja, Patrikainen, Rohiola, Sahi & Turunen 2009 (toim.). PS Kustannus, Opetus 2000. Helsinki: Hakapaino.

Salo, P. 2009. Opettaja pedagogisena johtajana. Teoksessa Timo Saloviita (toim.) Meidän koulu. Keinoja työrauhan ja hyvän ilmapiirin saavuttamiseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sigfrids, A. 2009. Viihtyisä ja turvallinen koulu. Teoksessa Timo Saloviita (toim.) Meidän koulu. Keinoja työrauhan ja hyvän ilmapiirin saavuttamiseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Uusikylä, K. & Atjonen, P. 2005. Didaktiikan perusteet. 3. painos. Helsinki: WSOY.

Vuosikurssit LMA7 & LMB7, anon. 2009. Myös pienet ja viattomat...agroholistit. Meidän luvalla. Iisalmen AMK-agrologien kurssijulkaisu 2009. Savonia ammattikorkeakoulu. Painotalo Seiska oy.

Sähköiset lähteet

Gretschel, A., Honkasalo, V., Kiilakoski, T., Hanhivaara, P. & Herranen, J. Osallisuuden merkitys lapsen ja nuoren hyvinvoinnille – tulkintoja tarinoiden pohjalta. Tutkijoiden koulutusmateriaali. Nuorisotutkimusverkosto. Lapin ammattiopisto. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Viitattu 22.2.2010.

http://www.minedu.fi/lapset_nuoret_perheet/lapsenoikeudet/Tutkijoiden_koulutusmateriaali_ja_tulkinnat_Txllx_lapsi_ja_nuori.pdf

Koskinen, T. & Turkka, H. Julkaisuvuosi ei tiedossa. Opiskelijan tukeminen; mahdollisuudet ja vaiheet, ns. Puuttumisen malli. Verkkomateriaali. Saatavissa 22.2.2010 www.edu.fi/.../opiskelijan_tukeminen_ja_puuttumisen_vaiheet.pdf

Liitteet

Liite 1: Kysely opiskelijoille

RYHMÄYTYMISKYSELY

1. Kuinka olet oppinut tuntemaan luokkasi muut oppilaat?
2. Kuinka omat harrastuksesi liittyvät muihin ryhmäsi jäseniin?
3. Jos tunsit jonkun luokkasi jäsenistä entuudestaan, missä yhteydessä olit häneen tutustunut?
4. Muistele opintojesi ensimmäisiä päiviä. Mikä oli haastavinta muihin luokkasi oppilaisiin tutustuessasi?
5. Kuinka opettaja olisi voinut helpottaa luokkasi oppilaiden tutustumista toisiinsa?
6. Muistele opintojesi ensimmäisiä päiviä. Mikä oli haastavinta oppilaitokseen / opettajiin tutustumisessa?
7. Mitä asioita haluaisit lisätä ensimmäisten opiskelupäivien asiasisältöihin?
8. Millainen olisi mielestäsi hyvä tutustumis -/ryhmäytymisharjoitus aloituspäivien ohjelmaan?
9. Mikä olisi mielestäsi hyvä tapa tutustua oppilaitokseen/opettajiin?
10. Mikä olisi mielestäsi hyvä tapa tutustua muihin luokkasi/ryhmäsi oppilaisiin?

Liite 2: Esimerkki ensimmäisen ja toisen ryhmäytyspäivän ohjelmasta

Pirkanmaan ammattiopiston Ajokinkujan toimipisteen käyttöön laadittu aloittavien opiskelijoiden orientaatiopäivien ohjelma

AJOKINKUJA / I VUODEN RYHMÄT

1. päivä klo 9-15

Klo 9.00–9.30 Liikuntasali

- ❖ toimipistevastaavan tervetulopuhe
- ❖ jakaantuminen ryhmiin -> ryhmänohjaaja (nimilistat toimipisteen opintotoimistosta)

Klo 9.30-11.30 luokissa ryhmänohjaajan johdolla

- ❖ tutustuminen/ryhmäytyminen
- ❖ todistusten kerääminen
- ❖ käyttäytyminen ruokailussa, erityisruokavaliot
- ❖ koulumatkatuet, opintotuki (yleisesittely -> info myöhemmin?)

Klo 11.30-12.15 Ruokailu

Klo 12.15-15.00

- ❖ opiskelijan opas (ohjeistus)
- ❖ tutustuminen toimipisteeseen ryhmänohjaajan ja (tutoreiden) opastuksella / kierrokset pienryhmissä (ohjeistus)

2. päivä

Klo 9.00 alkaen ryhmänohjaaja varaa 2,5 h ajan atk-luokasta

- ❖ Wilma-tunnukset ja Wilman käyttöopastus, sähköposti, Moodle
- ❖ hops-lomakkeen täyttäminen atk-luokassa
- ❖ harjoituksia
- ❖ Lukujärjestys

Atk-luokkien käytöstä sovittava tiimien kokouksessa (metallille B-siiven 2. kerroksen luokat käytössä, auton käytössä 1. kerroksen atk-luokat)

Klo 10.45-12.00 Ruokailu aikataulun mukaan

Klo 12.15 Koulutuspäällikkö liikuntasalissa: metallin opiskelijat (mm. opiskelijan oikeudet, velvollisuudet jne.)

Klo 13.00 Koulutuspäällikkö liikuntasalissa: autoalan opiskelijat (mm. opiskelijan oikeudet, velvollisuudet jne.)

Klo 14-15 Ryhmäytyminen, alakohtaiset asiat (työvaatteet ja muut hankinnat jne.)

→ Toisen päivän asiat aikataulutettava **ryhmittäin!**
Optun esittäytyminen

Orientaatiopäivien ohjelman tutustumiskierros

4 opiskelijan ryhmissä, kartan avulla.

Jokaisessa pisteessä infotaulu, jossa henkilön nimi ja tehtävässä tarvittavat tiedot

Tiimeissä keskustellaan kierroksen aikatauluista

- 1. Vahtimestari**
Nimi ja työtehtävät
- 2. Ohjaamo (erityisohjaajat)**
Kenelle?
- 3. Opinto-ohjaaja**
 - a. nimi**
 - b. tehtävät**
- 4. Terveystoiminta**
 - a. nimi, vastaanottoajat**
- 5. Kuraattori**
 - a. nimi, vastaanottoajat**
- 6. Attoaineet**
Mitä aineita opiskellaan?
 - a. atk**
 - b. äi**
 - c. liikuntasali**
- 7. Opintotoimisto**
 - a. nimi**
 - b. hoidettavat asiat**
- 8. Opiskelijaravintola**
 - a. aukioloajat**
- 9. Erityisopettaja**
 - a. nimi**
 - b. tehtävä**